

VINKO FORETIĆ (Dubrovnik)

POLITIČKI POGLEDI MAVRA VETRANOVIĆA

U političkim pogledima Mavra Vetranovića dolaze do izražaja raznoliki momenti, od kojih se neki javljaju i u ostaloj dubrovačkoj književnosti. To su žarki dubrovački patriotizam, osjećanje kulturno-nacionalne zajednice dalmatinskih gradova, a u daljoj konsekvenciji svijest o hrvatskom jedinstvu i pripadnosti Dubrovnika velikom slavenskom stablu. Zanima ga s općeg evropskog, a posebno s južnoslavenskog i dubrovačkog stajališta velika borba koja se razmahala baš u njegovo doba između evropskog Zapada i turskog Istoka. Osobito ga obuzima prisutnost Mletaka na Jadranu i njihov odnos prema Dubrovniku i ostaloj Dalmaciji. No Vetranović ulazi i u unutrašnji život Dubrovnika i ostale Dalmacije. Kao čovjek strogo kršćanskog moralno-etičkog pogleda na svijet opaža tadašnju pokvarenost u svijetu, ali i u svojem Dubrovniku i Dalmaciji, te reagira protiv nje. Ustaje protiv moći novca. On, redovnik benediktinac, žigoše i pokvarenost unutar crkve. Katkad slavi junaštvo ratnikâ, a opet gdjekad je posve zadojen pacifističkim duhom. Često nezadovoljan svojom današnjicom traži utjehu u viziji nekadašnje prastare prvobitne zajednice dobara.

Književni povjesničar Marijan Stojković pokazao je u Nastavnom vjesniku g. 1916. kako je slična politička tematika u mnogočemu ovdala i tadašnjom talijanskom književnošću. Bez sumnje stoji Vetranović pod općim kulturnim utjecajem prekomorskih susjeda, i poznate su mu sigurno bile opće političke ideje kojima je bila prožeta i onovremena talijanska književnost. No njegovi su politički pogledi izviral iz naše stvarnosti.

Dubrovački patriotizam Vetranovićev ispoljava se na nekoliko načina. Naročito dolazi do izražaja u pjesmi *Galijun*. U toj kratkoj pjesmi slavi pjesnik dubrovačku mornaricu. Pri tome misli na trgovačku, jer se ratna sastojala samo od dvije do četiri galijske i nekoliko manjih ratnih brodova, fustâ. Među tipovima trgovačkih brodova isticao se u 16. stoljeću »galijun«, te je u neku ruku postao bio simbolom dubrovačke mornarice, pa i Vetranović svojoj pjesmi, kojom je slavi, daje takav naslov. No na trgovačke brodove često su navaljivali gusari. Stoga su

ti brodovi bili oboružani te su katkad uspješno izdržali borbu protiv gusara. Iako je dubrovačka vlada u borbi između kršćana i Turaka vodila neutralnu politiku te zabranjivala dubrovačkim brodovima da se pridruže kršćanskoj ratnoj mornarici, ipak su se pojedini dubrovački trgovački brodovi k njoj, i to naročito španjolskoj, pridruživali. Služili su doduše uglavnom kao brodovi za prijevoz vojske i materijala ili kao pomoćni brodovi, no pri tome su ipak dolazili u priliku da se bore. Vetranović počinje svoju pjesmu ovako:

*Dubrovačka je mornarica
don patrona i kraljica
od svih plavi i od svih drieva,
što po slavnoj vodi pliva.*

I dalje pjesnik nastavlja slavljenje mornarice, ali hoće također istaći kako se dubrovački mornari hrabro bore, misleći pri tome očito na borbe s turskim gusarima i turskim mornarima u onim prilikama kad su se poneki dubrovački brodovi pridruživali kršćanima. Ipak u toj pjesmi ne spominje Turke po imenu, već upotrebljava naziv *levanti*, koji je bio pogrdni izraz za turske mornare. I pjesnik dalje nastavlja:

*To je slava, to je dika
čestitoga Dubrovnika,
od istoka do zapada
u slobodi koj se vlada,
ter su takoj Dubrovčani
po svem svijetu počtovani,
od svih kralja i gospode,
i u slobodi svuda hode;
ter su vječnu stekli slavu
podržeći vjeru pravu.*

Vrlo je zanimljiv jedan Vetranovićev dramski prizor. U njemu se vila obraća knezu i dubrovačkoj vlasteli ističući njihovu mudru i dobru vladu, a u jednom momentu ovako ih apostrofira:

*Još neka da znate, po svijetu svak pravi,
da ste sve Dalmate natekli u slavi,
Ne samo Dalmate, gospodo pridraga,
neg još sve Hrvate skupivši jednaga.*

Time pjesnik jasno pokazuje i užu dalmatinsku kulturnu zajednicu, u kojoj se ističe Dubrovnik, ali isto tako očito pokazuje jedinstvo hrvatskog naroda, koje obuhvaća i Dubrovnik.

Kad je umro Marin Držić g. 1567. Vetranović je spjevao pjesmu njemu u počast. Veliki su prijatelji bili, pa Vetranović ističe svoju bol, ali i onu ostalih, te veli:

*napola dijelimo priljute boljezni
da čuje tih Dunaj i Sava i Drava...*

Time pjesnik označuje sjeverne granice hrvatskog naroda, ali zatim obuhvaća u žalosti za Držićem čitavo slavenstvo ovim stihovima:

*ki toli plačan glas za sobom ostavi,
od Slavije kotar vas da se s njime proslavi...*

Naročito su međusobne prijateljske veze podržavali književnici Dubrovnik i Hvara, te se u tome ističe Vetranović. Iz vremena prije g. 1539. imamo Vetranovićevu poslanicu, u kojoj slavi Hektorovića te kaže da njegova slava

*... teče
u vijencu i kruni po svijetu daleče,
a navlaš kud jezik hrvatski prohođi,
neumrla po vas vik tuj vrijednos da hodi.*

Ta poslanica je zapravo Vetranovićev odgovor na Hektorovićevu, kojom ovaj slavi Dubrovnik, te mu Vetranović odgovarajući veli:

*Dubrovnik hvaleći i mene pohvali,
težak trud na pleći ter mi tač navali,
dviđši me vrhu svijeh tva ljubav velika
od ljudi razumnijeh našega jezika.*

I na Hvaru je bila nedavno kuga, koja je mnoge pokosila, te Vetranović kaže:

*Toj, velim, požalih što je bilo u Hvaru;
nu Bogu zahvalih na veliku daru,
ki tebe ostavi i s tobom počten glas
da s tobom proslavi slovinski jezik vas.*

Eto, Vetranović narodni jezik naziva izmjenično nazivom *hrvatski*, naš i *slovinski*.

Zanosna je Vetranovićeva pjesma »Vlasteostvu hvarskom«. Pučanin Vetranović tu ne slavi vlasteostvo hvarsko u smislu socijalno-političkom, kao što je drugi Hvaranin, Hanibal Lucić, u pjesmi »U pohvalu grada Dubrovnika« pohvalio također aristokratsko uređenje Dubrovnika, već Vetranović slavi hvarsku vlastelu kao nosioce kulturnog i književnog stvaranja.

Pjevao je Vetranović dakle Hvaru, pjeva i Perastu i Kotoru, ali na posve drugi način. Perastu je namijenio pjesmu »Orlača riđanka Perastu.« Orlača riđanka je proročica i kao takva upućuje svoje riječi tom gradu. Perast se već tada, u 16. stoljeću, razvija kao grad znatne

kulture, ali u njemu je još bilo pojava gusarenja. Zbog toga se Orlača riđanka, zapravo pjesnik, obraća najoštrijim i najcrnijim riječima Peraštanima prikazujući ih u najgorem svjetlu. Vetranović tu pojedine pojave očito generalizira, jer znamo u povijesti i za prijateljske veze između Dubrovnika i Perasta. Mislim da su neki momenti pri tome naročito djelovali. Peraštani su bili vjerni Mlecima kao njihovi podanici, a jaka suprotnost mletačko-dubrovačka djelovala je da su pojedini Peraštani katkad nastupali neprijateljski prema Dubrovčanima; s druge strane, Vetranović kao veliki protivnik Mletaka gleda neprijatelje u Peraštanima, koji su vjerni Veneciji. K tome su Peraštani kao hrabri borci protiv Turaka gledali u Dubrovčanima zbog njihove politike obzira prema Turcima kao na njihove pristalice. No na njega je kao na benediktinca djelovalo sigurno i to što su neki Peraštani opljačkali bili benediktinski samostan na otočiću Mljetskog jezera.

Vetranovićeva pjesma »Orlača riđanka Kotoru govori pronostik« drukčijeg je karaktera, premda je i ona s dozom satire, ali u njoj zapravo pjesnik podučava i svjetuje Kotorane. No budući da tu ukazuje na politički položaj Kotora prema Mlecima i Turcima, s njom ćemo se nešto kasnije pozabaviti u kompleksu Vetranovićeva gledanja na njih.

U središtu Vetranovićeva političkog interesa bili su zaista Turci i Mlečići, a s tim u vezi i Italija kao cjelina, te njemu suvremeni i desetljećima dugi konflikt između rimsko-njemačkog cara, koji je ujedno bio tada prilično dugo i španjolski kralj, i francuskog kralja, dakle borba za prevlast između tih dviju sila na zapadu Evrope.

U doba Vetranovićeva života bio je najjači uspon turske sile za moćnih turskih vladara Selima I, Sulejmana II. Veličanstvenog i Selima II. Selim I. je osvojio arapske zemlje u Aziji i Egipat, a Sulejman II. je s Balkanskog poluotoka, koji je bio gotovo sav pod turskom vlašću, upravo svoju osvajačku politiku na srednju Evropu, a tu su na prvom udaru bile Ugarska i Hrvatska. Beograd se na razmeđu 15. i 16. stoljeća nalazio pod ugarskom vlašću kao važna pogranična tvrđava prema Turskoj. G. 1521. osvoji ga Sulejman, a g. 1526. dođe do poznate bitke kod Mohača između Sulejmana i ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika II, koji i sam tom prilikom pogine. Od g. 1526. pa sve do Sulejmanove prirodne smrti pod Sigetom 1566. imamo nekoliko njegovih pohoda protiv Ugarske. U tim desetljećima Turci napadaju i na Hrvatsku. Veći dio primorskih krajeva zapremiše Mlečići već u 15. stoljeću, a neke primorske osvojiše i Turci. Brzo nakon Mohača pade Lika, a posljednji se u južnoj Hrvatskoj držao Klis, koji padne g. 1537. Nakon mohačke bitke uporedo s turskim navalama razvile su se u Ugarskoj i Hrvatskoj borbe oko prijestolja između Habsburgovca Ferdinanda i Ivana Zapolje, u koje borbe se umiješale i Turci kao zaštitnici Zapoljini. Jedna faza tog sukoba bijaše kad su Ferdinand i Zapolja sklopili g. 1538. mir u Velikom Varadinu, gdje se Zapolja odrekao Hrvatske (sa Slavonijom i Dalmacijom), a Ferdinand priznao Zapolju kao kralja Ugarske, ali da poslije Zapoljine smrti Ugarska pripadne Ferdinandu. No upravo pred samu

smrt rodi se Zapolji sin Ivan Sigumnd, te u Ugarskoj proglasiše njega kraljem, a skrbnicom mu postade majka Izabela. Ferdinand ustade oružjem protiv toga, no tada se u jačoj mjeri umiješa turski sultan Sulejman. Iako je i prije osvajao Budim, ipak ga nije zadržavao u svojoj vlasti, već ga je prepuštao Zapolji. Sada pak svojom voljom od g. 1541. zauzme za sebe Budim i pripoji s njime velik dio Ugarske turskoj državi, a Ivanu Sigmundu, Zapoljinu sinu, ostavi pod turskom vrhovnom vlasti samo Zatisje i Erdelja. Mali dio Ugarske na zapadu i sjeveru neosvojen od Turaka ostade Ferdinandu i njegovim nasljednicima. Eto, u to vrijeme stvara se podunavska habsburška monarhija. Unutar Njemačke Habsburgovci su već od 13. do 14. stoljeća vladali austrijskim zemljama, a u 15. stoljeću postadoše u Njemačkoj naslovni rimsko-njemački carevi. U prvoj polovici 16. stoljeća braća Karlo i Ferdinand, potpomognuti, naravno, općim prilikama, podijeliše vlast. Ferdinand dobije austrijske zemlje, nakon mohačke bitke postade češkim kraljem, a doskora kraljem Ugarske i Hrvatske (naravno, onih krajeva koji ostadoše slobodni od turske a u primorju i od mletačke vlasti). Karlo, poznat u povijesti kao Karlo V, ostade rimsko-njemačkim carem, a postade i španjolskim kraljem skupa sa zemljama koje je bila već prije španjolska kruna stekla u Italiji. Karlo V i njegovi nasljednici kao španjolski kraljevi bili su nosioci borbe s Turcima na Mediteranu.

Eto, taj uspon hasburške vlasti krivo je gledala Francuska, te je francuski kralj nekoliko desetljeća vodio borbu protiv rimsko-njemačkog cara i španjolskog kralja Karla V, a time ujedno, makar i indirektno, i protiv brata mu Ferdinanda. Francuski kralj, iako nosi naslov »najkršćanskiji kralj«, sklapa savez s Turskom protiv Habsburgovaca.

Vetranović prati iz samostanske tišine agresiju Turaka na Ugarsku i Hrvatsku. Drži da bi se dvije glavne evropske kršćanske sile, Francuska i Habsburgovci, morale složiti i sporazumjeti u borbi protiv Turaka. Simbol habsburške sile je *orao*, a Francuske *kokot*. U to doba nastao je u zapadnom kršćanstvu, počev od g. 1517. pojavom reformacije Martina Lutera, i vjerski razdor, koji je dovodio do ratova. Vetranović, ustajući protiv kršćanske nesloge na Zapadu, ipak težište polaže na sukob Francuske i habsburške velesile. Taj sukob dolazi do izražaja na cijelom prostoru tih velesila, ali Vetranovića se doimlje najviše njihova borba na tlu Italije. Vetranović Talijane zove Latinima, te otud i naslov njegovoj pjesmi »Pjesanca Latinom«. Italiju pjesnički naziva *Latinka* ili *Latinka gospoja*. On je, kao i mnogi naši intelektualci onih vremena, vezan bio uz Italiju. S dvaju aspekata gleda na tu *Latinku gospoju*. Gleda na nju kao na jabuku razdora među tuđincima, Španjolicima i Francuzima, koji se bore za prevlast nad njom, a to joj škodi i uvećava tursku opasnost i za nju. Zbog nastalih prilika žali Italiju kao zemlju stare kulture i slave, iako žigoše moralnu pokvarenost koja tada u njoj vlada. Želio bi je vidjeti ujedinjenu pod jednom vlašću. No u toj simpatiji za Italiju kao cjelinu ima jedna tamna strana. Ne samo što u pjesmi »Orlača ričanka u blatu ribarom«, namijenjenoj izričito

Mlečićima, napada Veneciju i izruguje joj se, već se i u raznim drugim pjesmama okomljuje na nju, pa čak i u »Pjesanci Latinom«, u kojoj s privrženošću govori o Italiji. Konkretniji je Vetranović u prikazivanju sukoba koji je bio u žarištu njegova interesa, naime onog s Turcima, gdje u pjesmama izvodi također reminiscencije iz dalje prošlosti, ali najviše spominje suvremene događaje. Zanimljiva mu je pri tome kao jedna od prvih »Pjesanca slavi carevoj«. Pjeva o slavi turskog sultana. Tu su pjesmu smatrali i neki noviji povjesničari književnosti kao protursku, koja opravdava oportunističku politiku dubrovačke vlade. Ona to u stanovitoj mjeri i jest, ali glavna njezina intonacija je ipak anti-turska. On doduše tu govori donekle s emfazom o junaštvu, hrabrosti i vojnoj sposobnosti Turaka te nabraja njihova osvajanja koja veliča. No pošto je spomenuo ukratko pad srpske despotovine, Bosne i Hercegovine, prelazi na prilike svojega vremena, te se, gledajući na razor Hrvatske, u potenciranom ali žalostivom patosu obraća Hrvatima ovim stihovima:

*O slavni Hrvati, i vas li ognjen zmaj,
do traga pomlati i da vam plačni vaj!
ter vaše gradove i kotar ostali
i slavne banove sve ognjem popali,
i vašoj državi, ku nogom poplesa,
nijednog ne ostavi hrabrenog viteza!*

Vetranović to piše u vrijeme borba oko Klisa g. 1536—1537, dok se Klis još jedini u južnoj Hrvatskoj junački drži. Apostrofira njegove borce ovim riječima:

*O slavni Klišani, što vam sada ja velim,
vitezi izbrani, raspa vam ne želim;
ner za vas ja molju višnjega svaki čas,
tuj s tugom nevolju da odvrati svu od vas;
a meni prostite na ovuj riječ moju
i vi krv prolite hrabreno u boju.
Vaj, drazi Klišani, ali vi ne znate
što su zli krstjani, a u njih se uzdate!*

Tim posljednjim stihovima ističe svoju često ponavljano misao o neslozi kršćanâ, te se ni Ugri ni Hrvati nemaju što u njih uzdati. Klišanima preporučuje da se uzdaju samo u svoju hrabrost i božju pomoć.

Nakon toga vraća se pjesnik u ovoj pjesanci na ranije događaje te najprije ukratko spominje pad otoka Rodosa u turske ruke, što se zbio g. 1522, a onda ide još nešto dalje u prošlost te duže govori o padu Beograda 1521. Apostrofira ga veleći »slavni Biograde«. U vezi s time spominje vojevanja i haranja Turaka po Ugarskoj. Naziva tursku vlast *lavom* te opet okrivljuje *nevjeru kršćansku*.

Usred te silne turske moći i nesloge kršćanskih država, koje se između sebe kolju mjesto da se udruže u borbi protiv Turaka, što može maleni Dubrovnik? I eto, nastupa Vetranović s poznatim onim svojim stihovima, kojima opravdava oportunističku politiku dubrovačke vlade u odnosu prema Turcima. Poznato nam je iz povijesti da je Dubrovnik počeo od g. 1458. redovito plaćati Turcima *harač*, a da je nakon g. 1526. prestao plaćati danak ugarsko-hrvatskom kralju i da je time utrnula nad njim vrhovna vlast ugrasko-hrvatskog kralja. Doduše nije točno, kao što je ranije historiografija 19. i 20. stoljeća prikazivala, da je otada Dubrovnik državopravno bio priznavao vrhovnu vlast tursku. Dubrovačka Republika otada ima sve stvarne i formalne atribute posve neovisne suverene države, a harač plaćan Turskoj moramo shvatiti kao danak cijene mira, da Turci puste Dubrovčane na miru i da oni uživaju slobodu trgovine u svojoj državi; no uza sve to dubrovačka se vlada morala u vanjskoj politici rukovoditi znatnim obzirima prema Turskoj. Upozoravajući svoj grad da ostavi raskoši i oholost i da se uzda jedino u Boga, Vetranović mu se među ostalim, ovako obraća:

*Molim te tiem drago, za ljubav jedinu,
ne uzdaj se u blago ni u tvoju tvrđinu;
ne uzdaj se u cara (naime zapadnog kršćanskog), ni u pomoć
krstjansku,
zač višnji Bog zgara korijepi zled svaku.*

I zatim malo dalje:

*s Bogom se ti združi i mimo sve ino
i dvori i služi otmansko kolino.*

Ipak je u nekim svojim izrekama Vetranović pretjerao, jer je upravo u njegovo doba Karlo V, rimsko-njemački car i španjolski kralj, zaštitivao Dubrovčane i njihovu trgovinu u zapadnom Mediteranu. Dubrovačka pak gradska tvrđava, ili kako Vetranović kaže tvrđina, za koju je dubrovačka vlada kroz stoljeća ulagala velike napore, imala je i te kako značenje, jer je imponirala neprijatelju. Dubrovčani bijahu uvijek spremni braniti se iza svojih zidina, a tek povoljni stjecaj prilika i mudra njihova diplomacija učinili su da od sredine 15. stoljeća nijesu vodili ratova.

Vetranović ne može da se i u ovoj pjesmi ne osvrne na Mletke. U raznim pjesmama on se na njih osvrće, pače okomlje, mnogo žešće, naročito u pjesmi »Orlača riđanka, rečeno u blatu ribarom«, no u »Pjesanci slavi carevoj« on je donekle blaži. Zbog položaja Venecije na gljbovitom zemljištu on je prezrivo naziva *blatom* pa i u ovom blažem pasusu. Ipak malo dalje apostrofira je *prislavna gospoje*. U toj pjesmi sam pjesnik prilazeći k njoj kao da mijenja svoje raspoloženje, a sve s gledišta odnosa prema Turcima. Da bismo to shvatili, moramo spozna-

ti odnos Venecije prema Turskoj. Venecija je izbjegavala ratove s Turcima iz dvaju razloga: prvo, bojala se silne turske moći, a drugo, htjela je održavati trgovačke odnose s Turskom. Posljednji jači rat vodila je s Turcima na razmeđu 15. i 16. stoljeća, i to zbog teritorija na istočnoj obali Jadrana. Nakon toga slijedila su desetljeća mirnih odnosa među objema državama, iako je pograničnih sukoba bilo. Vetranović piše »Pjesancu slavi carevoj« baš u doba mirnijeg stanja, prije vremena onih svetih liga g. 1538—1539. i 1570—1573, kad su Turci prvi izazvali rat s Mlecima i kad su se Mlečići hrabro borili protiv Turske. Vetranović u »Pjesanci« najprije prigovara Veneciji zbog toga što ona kao jaka pomorska sila ne zarati na Turke, i veli joj:

*Zač nije ni pravo, ni ti se pristoji
oružje rđavo da tvoje tač stoji.*

Potiče je ovim riječima:

*Korablje porini krasne i gizdave
po morskoj pučini, neka te proslave,
neka svak pozna, da nijesi lisica,
ner da si ti prava od mora kraljica.*

Pita se zašto ona pušta da Otman (naime Turčin) gospodari morem. Spočitava Mlecima strah pred Turcima, ali odmah zatim pjesnik se tobože kao predomislio te veli da je sila istočnog cara, kao nekoć Aleksandra, tako velika i da stoga nije moguće njoj samoj sudjelovati u toj borbi, a na sudjelovanje ostalih kršćana ne može računati, jer se oni međusobno glođu. Stoga i njoj preporučuje kompromisnu i oportunističku politiku prema Turcima. Među ostalim veli joj:

*Zatoj se ti vladaj i kraljuj svijem blatom,
i lava (t. j. Turčina) zakladaj i srebrom i zlatom;
njim dvori i vuhuj, nu, slavna gospoje,
samo se sebe čuj u blatu tuj stoje.*

No i ovu preporuku Veneciji možemo shvatiti kao svojevrsno izrugivanje.

»Pjesancu slavi carevoj« Vetranović svršava sintezom. Njome priznaje slavu turskog sultana, koju postiže zbog kršćanske nesloge. Ipak završava vrućom molbom Bogu:

*i da nas slobodi istočnoga zmaja
po kopnu i vodi, i ostalih svijeh vaja!*

Još ćemo iz razmatranja ostalih pjesama upoznati glavnu Vetranovićevu poentu, no ovdje se iz ove »Pjesance« vidi da je u danoj situaciji

jedini izlaz hrabrost i vjera u Boga, što preporučuje Klišanima, ali Dubrovniku i Mlecima, makar drugima ironično, svjetuje oportunističku politiku prema Turcima.

Nedugo nakon te pjesme pao je Klis g. 1537, a i slavni Budim u Ugarskoj konačno 1541. dolazi pod stalnu tursku vlast. To je potaklo Vetranovića da napiše elegiju »Tužba grada Budima.« Na njega je taj događaj učinio silan dojam te u njemu evocira ranije događaje južnoslavenske i srednjoevropske povijesti počev od boja na Kosovu. On žalosno uzdiše ovako:

*A sad nije Ugrina, Čeka ni Poljaka,
da s kopjem Turčina na polju dočaka;
nije već Hrvatini od Bosne vitez taj,
ni hrabren Dalmatin, Ardeljac i Ugrovlah,
ki vjeru krstjansku sabljom su dijelili
i u krv pogansku desnice mastili.
A sad nije Kosova, a sad ni Krbave,
ni polja ravnoga ni hrvacke slave.*

Inače pjesmu je Vetranović sastavio tako kao da grad Budim o sebi govori u prvom licu. Iako ne spominje stanovite historijske osobe po imenu, nego se i pjesnički izražava, ipak nam jasno ukazuje na suvremene povijesne ljude. Prisjetimo se onog što smo u općem prikazu događaja već spomenuli!

Vetranović prigovara Ferdinandu Habsburškom što je u Ugarskoj intervenirao, i misli da je razboritije bilo ostaviti na vlasti Izabelu i njezino »čedo u povoju«, s obavezom da se plaća Turskoj harač, negoli započeti vojnim napadom, koji je doveo do toga da je Budim došao pod izravnu tursku vlast. Vetranović je dakle i ovdje zagovornik oportunističke politike. U promatranju političkih događaja on katkad kao kršćanin vjeruje u Božju pomoć, ali nekad je i ožalošćeni pesimist, koji ne vidi spasa, već računa sa svršenim događajima kao žalosnom i neospornom činjenicom, koja se nikada više neće izmijeniti. Na kraju te tužbe grad Budim veli o sebi:

*Tijem veće po vijek vas veće se ne nadam
minutu steći vlas, kraljevstvom da vladam.*

Turci će zauvijek vladati njime, misli pjesnik.

Već smo spomenuli Vetranovićev stav prema Mlecima, koji dolazi do izražaja u raznim pjesmama. No najjače se ispoljio u pjesmi »Orlača riđanka, rečeno u blatu ribarom.« Fenomen postanka i razvitka Venecije zanimljiv je po sebi. Zaista, u doba seobâ narodâ bjegunci iz raznih rimskih gradova sjeveroistočne Italije našli su skloništa na malim i niskim otočićima zvanima »lidi«, koji se nalaze usred plitkih morskih površina koje se zovu »lagune«, a one mjestimično prelaze u močvarno

zemljište. Prirodno je da su se prvi stanovnici poglavito bavili ribarstvom. No Venecija je doživjela svoj sjajni politički, ekonomski i kulturni uspon. Diviti se moramo kako je u kraju siromašnog sivog pejzaža izrastao veleban grad, kojim vlada blistavost krasne arhitekture, a slikarstvo nas opčarava svojim karakterističnim živim i bujnim raznolikim koloritom. No Vetranović se ne obazire na sve to, već krajolik Mletaka naziva *blatom*, a njezine stanovnike naziva *blačani* ili *u blatu ribari*. Svoje misli Vetranović stavlja u usta proročici zvanj »Orlača riđanka«, koja se obraća Mlečićima. Nakon pregršti pogrđnih i porugljivih izraza upućenih Mlečićima, pjesnik žigoše njihovu težnju za prevlašću na moru, pri čemu očito misli na Jadransko more. Poznato je da su Mlečići svoju silovitu prevlast na Jadranu među ostalim opravdavali time da se oni brinu za sigurnost plovidbe na njemu. Vetranović se tome ismjehuje veleći »gola je to laža i smijehu dostojna« i kaže da su plašljivci koji se ne usuđuju upustiti u borbu s turskim brodovima. No pjesnik upozorava Mlečiče baš na tu tursku opasnost, od koje bi mogli pasti žrtvom. Turčina naziva *zmajem* te veli:

*Zato vam zmaj prijeti s istoka, govore:
skoro ću prostrijeti po blatu šatore,
da moji šatori bijele se po blatu,
kako snijeg na gori i kufi u jatu.*

Poziva ih da se boje Boga i kaže im »iskrnijeh nemojte povrijediti ni znobit«. Ustajući i dalje pjesničkim riječima protiv mletačkog imperijalizma, pri čemu aluzivno cilja i na njihovu politiku prema Dubrovniku, napokon otvoreno prema Mlecima postavlja grad Dubrovnik. I eto, unutar te satire imamo jedan nesatirički poduži slavospjev Dubrovniku. Među ostalim, govoreći o Dubrovčanima, veli:

*To je čas gospode, koja se može rijet
da svoje slobode ne dadu za vas svijet:
i prije će užeti i sebe i mire
negli se odreći od zlate bandijere.*

Zato pjesnik veli Mlečićima da se okane Dubrovnik, i otvoreno ih poziva da s Turcima boj biju. Sjetimo se da se u »Pjesanci slavi carevoj« Vetranović dotakao i Mletaka te ih ukorio zbog toga što ne povedu rat protiv Turaka, ali u istoj pjesmi u daljem pjesničkom obratu, ističući nepobjedivu tursku silu, svjetuje ih oportunistički da se ne usude povesti borbu protiv takve sile te da nastoje s Turcima živjeti u miru. Istakli smo ipak da se i ta preporuka može shvatiti kao izrugivanje. No u pjesmi »Orlača riđanka, rečeno u blatu ribarom« Vetranović drukčije završava. Poslije onakva unižavanja tih »u blatu ribara« on ih poziva u veličajni rat protiv Turaka ovim riječima:

*U istok se spravite, vodite uskoke,
ter Cipar branite i ostale otoke;
i s vašom vojnicom, višnjega Boga rad,
oružnom desnicom primite Carigrad,
neka istok pozna i zapad još vas,
ribarska što je slava i što je hrabren čas.
Er će sud tada reć: mogoše blaćani
vjekuštu slavu steć po vodi po slani;
a da se ne steče, ni u sanak ni javi,
odzgara što reče Orlača u dubravi.*

Što znače ti stihovi? Znače to da Mlečići trebaju osvojiti Carigrad, ali da se ne dogodi ono čega se Orlača u svojem govorenju pribojavala, naime da bi isti Turci mogli osvojiti Mletke.

No stojeći pod dojmom cijele te satire, možemo se zapitati: da li Vetranović zaista u svojem pjesničkom obratu iskreno misli, ili se pak ciljajući na mletački naduveni mentalitet ovim stihovima zapravo njima ruga? U »Pjesanci slavi carevoj« na jedan način, a ovdje u ovoj satiri na drugi!

Spomenuli smo već u početnom razlaganju Vetranovićevu pjesmu »Orlača riđanka Kotoru govori pronostik.« Kotor je bio grad u pograničnom području prema Turcima. Sjeverni dio Boke kotorske od Sutorine do Risna bio je u Vetranovićeva doba pod Turcima. Sukobi s pograničnim Turcima, osobito s onima iz važnog strateškog uporišta Herceg-Novog, bili su neizbježni. I Mleci su trebali paziti na sigurnost plovidbe u Boki. U tim prilikama Mleci potiču Kotorane, a Kotorani se uzdaju u njihovu pomoć. Eto, u takvoj političkoj atmosferi upućuje Vetranović, prurušen u lik proročice Orlače, svoje riječi Kotoru. Pjesnik ima superiorni stav prema Kotoru, a uz poneku umjereniju satiričnu žicu nastupa kao blagi prijekornik i učitelj. Preporučuje Kotoranima da izbjegavaju sukobe s Turcima i da ne nasjedaju u tome Mlečićima, koji se inače plaše Turaka te im malo mogu pomoći. Vetranović u nekim drugim pjesmama nalazi osobit izlaz naočigled turskoj opasnosti, npr. za Dubrovnik u njegovoj oportunističkoj politici, a i u plaćanju harača. U savjetima Kotoranima ne ostaje mu kao kršćaninu na kraju ništa drugo nego preporučiti im da se uzdaju u pomoć Boga i svojeg zaštitnika svetog Tripuna.

Mogle bi se spomenuti i razne druge Vetranovićeve politički obojene pjesme i još svestranije analizirati i za potkrepu citirati mnogi njegovi stihovi, no mislim da smo i s ovim već rečenim ipak dovoljno prikazali njegove političke poglede. Oni su pjesnički izražen vjeran odjek dubrovačke stvarnosti.